

incompositum aut inhoneſtum ibi inventum fuerit, non magiſtro ſed diſcipulis imputetur. Hæc expositio Hildemari allegatur a Guidone in *Disciplina monaſtica Farreſi* qua nuper prodijt in *Sylloge ſcriptorum de veteri diſciplina monaſtica*, Paris. 1726, in-4°, pag. 48; ad quem locum adnotat eruditus editor (a), pag. 48, ſe illam Hildemari Expositiohem vulgaturam in *Catena commentariorum in Regulam S. Benedicti*. Etiam Mabillonius hunc commentarium cum alijs ſujs daturum ſe receperat tom. II *Analect.*, p. 86 (editioſis novæ p. 418), ubi notat in capite illius 14 exſtare Hildemari epistolam ad Urſum, Beneventanum episcopum.

Commentariorum Hildemari monachi in capitula 38 Regulæ S. Benedicti opus in ms. codice bibliothecæ Medicenſis exſtare lego in Catalogo ejus-

(a) In Catalogo bibliothecæ illuſtris D. Zachariæ Conradi ad Uffenbach an. 1735, parte II, pag. 250,

dem bibliothecæ, non ante multos annos videri edito. Exſtat ibi pariter ſine auctoris nomine epistoſa ad Urſum prædeſtinatum, atque electarum episcopum Beneventanum de ratione legendi, quæ epistoſa non quidem intra commentarium inſerta eſt, ſed præſata legitur tractatui de ratione legendi et pronunciandi voces collectas tam ex traditione modernorum magiſtrorum, quam ex auctoritate B. Auguſtini et cæterorum doctorum, inter quos laudatur tractatus Hildemari in Lucam. Si epistoſa hæc poſtrema auctorem habet Hildemari, ut ex codice apud Mabillonium colligi non immerito poſſet, certo iudicio aſſequimur, quoniam anno Hildemari ſcribebat; nam Urſum circa annum 835 aſſumpſiſſe clavum Beneventanæ Eccleſiæ Ughellius notat.

num. 59, editor præſatæ hujus Sylloges appellatur B Marquard Herrgot

HILDEMARI

EPISTOLA AD URSUM BENEVENTANUM EPISCOPUM

DE RECTA LEGENDI RATIONE.

Ut magis magisque pateſcat, epistolam quam Hildemarus magiſter Urſo prædeſtinato atque electo episcopo ſanctæ Beneventanæ Eccleſiæ de ratione bene legendi ſcripſit, prius ſubjungere curamus. Deinde cætera quæ ad lectionem pertinent, tam ex traditione quorundam modernorum magiſtrorum, quam ex auctoritate Auguſtini et cæterorum doctorum inferius ſubnectemus. Hæc eſt præſata epistoſa:

Suo ſanctiſſimo domino Urſo, Hildemarus inutilis ſervus ſalutem.

Noverit denique veſtra, o dulciſſime Pater, ſancta hæc ſententia, nullum plus me mortalem quam vos diligere: unde quia modo alio vobis prodeſſe nequeo, divinam clementiam ſuper veſtræ ſalvatione inſolentem expoſco animæ: quatenus ipſius piæ miſerationis reſpectu a cunctis verſantibus antiqui hoſtis erui, et hic multarum ubertate virtutum frui, et poſt hujus mortalitatis vitæ curſum ſupernorum collegio civium potiri mereamini. Ego quippe miſerrimorum cunctorum ſatis quoque miſeror, ſtudio hic conſiſtens quietis, difficile abſque cordis anxietate quæ mandatis ſcribere poſſem: præſertim cum vobis plura ſcientibus hæc non ſint neceſſaria, niſi divina charitatis beneficiorum veſtrorum, veſtra quæ lata charitas magnopere vobis impendere ſtudet, memor cæſterorum. Veſtræ igitur dilectionis cauſa, ſcientiæ obſequio meo modum excedens, veſtro parere curabo præcepto. Quamvis itaque ars diſtincte legendi poſſit in poſitarum in poſitarum conſtat, ſunt tamen et illi accentus hæreditis lectoribus aliquo modo utiles, quos Donatus enumerat. Nullus nempe ignorat quod

pars illa, cujus titulus eſt de Accentibus, ob eautionem ſyllabarum præcipue fuerit edita: quoniam quidem per accentuum vim ratio ſonandi in ſermonibus demonſtratur. Neſcimus enim quomodo ſonare debeamus ſyllabas longam vel brevem, utrum circumflexo an gravi, niſi per accentum, ut Iſidorus dicit. Accentus autem dictus, quaſi ad cantus, quod juxta cantum ſit. Et quamvis Pompeius dicat duos tantum accentus neceſſarios apud Latinos, id eſt acutum et circumflexum, Sergius tamen dicit: Sunt omnes accentus Latini octo, ſcilicet acutus, gravis, circumflexus, longus, yſen, diſtote, apoſtrophus, hic adduntur dacia, et, et polon, id eſt, aſpiratione et ſiccitas. Et quia horum accentuum virtus vobis manifeſta eſt, pauca de poſituris loquar, maxime quia artem diſtincte legendi epistoſa veſtra pandere conaverit, id eſt ſigna, per quæ poſit lector epistoſa et comata atque periodos noſſe. Horum quippe poſitura in partiçula, cujus titulus eſt de Poſituris, plenus continetur. Tres quippe ſunt poſiturae, ut Donatus ait: id eſt diſtinctio, ubi finitur plena ſententia; hujus punctum ad ſummam litteram ponimus. Subdiſtinctio, ubi non multum ſuper eſt de ſententia; hujus punctum ad imam litteram ponimus. Media diſtinctio eſt, ubi ſera tantum de ſententia ſuper eſt quantum jam diximus; hujus punctum ad mediam litteram ponimus. Diſtinctio, ut Iſidorus dicit, poſitura eſt figuræ ad diſtinguendos ſenſus per cola et commata et periodos, qua dum ordine ſuo ponitur, ſenſum nobis lectionis oſtendit. Sergius dicit colon eſſe ubi duo liberi pedes ſunt, ut terruit urbes; comma vero quando poſt duos vel tres

* Ex Hildemari Commentario ms. in Regulam ſancti Benedicti.

pedes sequitur præsyllaba, quæ partem terminat orationis, ut est in primo versu primo libro Æneidos :

Arma virumque cæno, Trojæ qui primus ab oris.

Sed hæc in metro. Nam prosa his tribus punctis hoc modo distinguitur : *Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra peccatorum non sedit.* Non ergo miremini quod in medio sensu notam apti accentus locetis, quam, ut ab eruditiss. didici vire, his tribus punctis tres aptantur accentus, id est usque ad medium totius sententiæ sensum, gravis ; in medio quoque tantummodo sensu, acutus ; deindeque usque ad plenum sensum, circumflexus. Ita ut nec ante acutum sit circumflexus, nec post acutum sit ullo modo gravis. Hoc autem omnino a lectore observandum est, ut in medio solummodo totius dictionis sensu, vocis paulo eminentius elevetur, et ante elevationem per singula subdistinctionis puncta gravetur, atque post prædictam elevationem per singula puncta circumflectatur, hinc illo sensu quem Donatus tractat in accentuum ratione. Aut enim inter cætera monosyllaba, quæ correptam vocalem habent, acuto accentu pronuntiandas, ut *fax, pax, nic, nec* ; quæ vero productam vocalem habebunt, circumflexo accentu pronuntiabimus, ut *res, dos, spes*. In medio quoque dictionis sensu non ultimam syllabam acuendam, quod ars non nisi in paucis discretionis causa sinit, sed totam illam partem orationis, quæ ultima fuerit, alius enuntiandam vel gravandam vel circumflectendam dicimus, salvo utriusque parti et præsyllabæ sue naturali sono. In interrogationibus autem atque percontationibus vox legentis necesse est acuat, sed paulo vehementius quam in acuto acentu. Hæc nota interrogandi ? hæc percontandi ? hæc negandi ? Inter percontationem autem et interrogationem hoc veteres, Augustino teste, interesse dixerunt, quod ad percontationem multa responderi possunt, ad interrogationem autem, sicut *non, aut etiam*. Verbi gratia,

A percontando legimus : *Quia accusabis adversus aeternum Dei ?* Aliudque quod sequitur sono interrogantis pronuntiat, *Deus qui justificat ? ut tacite responderetur, non.* Itemque percontando ; *Quis est qui condemnet ?* Interrogando quod sequitur, *Christus Jesus, et cætera usque pro nobis sicut responderetur, non.* Dicitur autem positura, vel quæ punctis postea adnotatur, vel quia ubi vox propter huiusmodi distinctionis deponendo vel gravatur, vel elevatur, vel circumflectitur ; nota vero cuius vocabulum est. Verba necesse est iungat male disjuncta, ut *antitullii*. Apostrophos autem separat male conjuncta, ut *conspicitur sus*. Sed et hoc non est prætermittendum, quod propter inertes lectores inveniuntur aliquando syllabæ, aliquando pedes in prosa notati, ut *edômô, edôcôr, sâtôrô, imôr, ut ceter, quannô, trêmias, Isâias, trâcidô, addicit, revera, padicus, u-* *bat, u-*. Hæc vero annotatio rarissime in libris invenitur veteribus. O domine mi, ecce quod rogastis, nec brevius, nec apertius scribere potui ; videntur videri mihi rustici et insipienti, quod quantum ad peritiam legendi attinet, sufficient hæc : tantum sonus vocis deest, qui in variis punctis et notis varius esse debet, idcirco quod scripti non valet. Sanè oculis sanæ et individuaque Trinitatis solummodo patet, quod Almitati vestræ pleniter literaliter indagare pandere non valeo, vel quantum precibus in vestris confido, vel quantum ego ipse vestrum memor existo, et patri commendo Leoni, ceterisque qui sunt apud vos fratribus, deprecans per communem Redemptorem, ut vel mei semel sint memores Deum orando. Mementote nihilominus flagito omnium fratrum hic degentium, ut orationibus vestris a malis omnibus tueantur, in bonâ devotione consolidentur, et spei fideique atque charitatis gemmis ornentur. Concedat vobis pia Omnipotentis miseratio cunctos subripiendum delictorum laqueos evadere, et per viam salutis mentem devota currere, consummatoque cursu tramite recto ad celestia regna transire.

EPISTOLA

LAMBERTI PULTARIENSIS MONACHI

AD ALBERICUM ABBATEM

De recta legendi ratione.

Domno abbati Alberico et fratribus qui secum sunt, frater Lambertus Sancti Petri Pultariensis, salutem.

Quod ad me misistis, ut præter spem vestram a rudi erudiremini, nisi quia et vita vestra, et conversatio cultus justitiæ videretur, quasi ironia fuisse, non indigentia scientiæ. Nam misistis, ut vulgo dicitur, ovem ad capram mutuare lanam, ut ego scilicet iam desipiens, iam delirus senex, iam lethargia

obsitus, ore balbutienti, ut potero edentulus, ipsam docerem Minervam. Sed tamen ne forte opinaremini me non ex veritate ignorantie, non ex paupertate intellectus, sed potius ex ignavia vel contemptu vestram repudiasse petitionem, ex his, quæ vel a magistris didici, et vix recolligere potui, vel ex longo usu retinui, quædam pavida manu temerarius scriptor sicut in Psalterio, subnotare studui, vos amicos nostros insipientiæ supportatores arbitratus, non